

Model of Education Policy for Food Safety: A Grounded Theory Study

**Ladan Razikordmahaleh¹, Javad Hatami², Seyed Mohammad Shobeiri³,
Omid Noroozi^{2,4}**

1. Dept. of Environmental Education, Faculty of Human Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran
2. Dept. of Education, Faculty of Human Sciences, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran
3. Chairman of UNESCO for Environmental Education, Dept. of Environmental Education, Payame Noor University, Tehran, Iran
4. Dept. of Education and Learning Sciences, Wageningen University and Research, Wageningen, Netherlands

Article Information

Article History:

Received: 2018/01/6

Accepted: 2018/09/24

Available Online 2018/12/17

IJHEHP 2019; 6(4): 383-392

DOI:

10.30699/acadpub.ijhehp.6.4.383

Corresponding Author:

Ladan Razikordmahaleh

Dept. of Environmental
Education, Faculty of Human
Sciences, Payam Noor
University, Tehran, Iran

Email:

doerazi@gmail.com

Use your device to scan
and read the article online

Abstract

Background and Objective: Since policy on food safety education has strengthened the mechanisms of public entry into the food control system and it is effective in comprehensive implementation of food safety in the community, this research was conducted to explore a model of education policy on food safety to understand processes in real and social situations.

Materials and Methods: This study is an applied research in term of goal and it is qualitative in terms of data type based on grounded theory approach.

The instrument used for data collection was a semi-structured interviews and sampling method was Purposive with snowball techniques.

The statistical population of this study consisted of 25 food safety managers. Data analysis was carried out simultaneously with data collection in MAXQ-DA2010.

Results: Final research findings could be discussed in seven categories including: wide range of stakeholders in education policy and creating a supportive macroenvironment as context, comprehensive and integrated approach of food safety education as phenomenon, development of food safety based on knowledge as causal conditions, fulfilling resource needs as action strategies, nativism as intervening conditions and promoting of nutritional culture and knowledge of society as consequences.

Conclusion: In this study, the structure of the food safety education policy was obtained with the explanation of the grounded theory model.

Keywords: Policy, Food safety education, Grounded theory study.

Copyright © 2019 Journal of Health Education and Health Promotion. All rights reserved

How to cite this article:

Razikordmahaleh L, Hatami J, Shobeiri S M, Noroozi O. Model of Education Policy for Food Safety: A Grounded Theory Study. Iran J Health Educ Health Promot. 2019; 6 (4) : 383-392

Razikordmahaleh, L., Hatami, J., Shobeiri, S.M., Noroozi, O. (2019). Model of Education Policy for Food Safety: A Grounded Theory Study. *Iranian Journal of Health Education and Health Promotion*; 6 (4) : 383-392

الگوی سیاست آموزش در زمینه ایمنی غذایی

لادن رضی کردمحلله^۱، جواد حاتمی^۲، سید محمد شبیری^۳، امید نوروزی^۴

۱. گروه آموزش محیط زیست، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
۲. گروه تعلیم و تربیت، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
۳. رئیس کرسی یونسکو در آموزش محیط زیست، گروه آموزش محیط زیست، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
۴. گروه علوم یادگیری و آموزش، دانشگاه واگنینگن، واگنینگن، هلند

چکیده

اطلاعات مقاله

زمینه و هدف: با توجه به اینکه سیاست گذاری در زمینه آموزش ایمنی غذایی سازوکارهای ورود عموم مردم به سیستم کنترل مواد غذایی را تقویت می کند و در تحقق همه جانبه و فراگیر ایمنی غذایی در جامعه مؤثر است، این پژوهش به تبیین ساختار سیاست آموزش در زمینه ایمنی غذایی برای درک فرایندها در موقعیت های اجتماعی و واقعی می پردازد.

مواد و روش ها: تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر نوع داده ها، کیفی است و مبتنی بر رویکرد گراند تئوری است. گردآوری داده ها با ابزار مصاحبه نیمه ساختاریافته و روش نمونه گیری هدفمند به شیوه گلوله برفی انجام پذیرفت. جامعه آماری شامل ۲۵ مدیر حوزه ایمنی غذایی با تجربه سیاست گذاری است که با آنها مصاحبه شد. همزمان با نمونه گیری، داده ها در نرم افزار MAXQDA.۷۲۰۱۰ تجزیه و تحلیل شدند.

یافته ها: نتایج نهایی تحقیق در هفت طبقه مفهومی بررسی شد که عبارت اند از طیف گسترده ذی نفعان در سیاست آموزشی و خلق محیط کلان پشتیبان آموزشی به عنوان زمینه، رویکرد همه جانبه و یکپارچه سیاست آموزشی ایمنی غذایی به عنوان پدیده، توسعه ایمنی غذایی مبتنی بر دانایی به عنوان شرایط علی، برآورده ساختن نیازهای منابع به عنوان استراتژی عملیاتی، بومی گرایی به عنوان شرایط واسطه ای و ارتقای فرهنگ و سواد تغذیه ای جامعه به عنوان پیامد.

نتیجه گیری: در این مطالعه با تبیین الگوی مبتنی بر نظریه زمینه ای، ساختار سیاست آموزش ایمنی غذایی به دست آمد.

واژگان کلیدی: سیاست، آموزش ایمنی غذایی، مطالعه گراند تئوری

کپی رایت © حق چاپ، نشر و استفاده علمی از این مقاله برای مجله آموزش بهداشت و ارتقای سلامت محفوظ است.

تاریخچه مقاله

دریافت: ۱۳۹۶/۱۰/۱۶
پذیرش: ۱۳۹۷/۷/۲
انتشار آنلاین: ۱۳۹۷/۹/۲۶

IJHEHP 2019; 6(4): 383-392

نویسنده مسئول:

لادن رضی کردمحلله

گروه آموزش محیط زیست، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

پست الکترونیک:

doerazi@gmail.com

برای دانلود این مقاله، کد زیر را با موبایل خود اسکن کنید.

مقدمه

ایمنی غذایی عنصر ذاتی امنیت غذایی است و دسترسی به مواد غذایی سالم نیاز اساسی انسان است (۱). سیستم غذایی کنونی به همه مردم رژیم غذایی مغذی عرضه نمی کند. در سراسر جهان، حدود ۲ میلیارد نفر دچار کمبود ریزمغذی ها هستند و ۷۹۵ میلیون نفر مبتلا به سوء تغذیه هستند. از سوی دیگر، بیش از ۲ میلیارد نفر از مردم اضافه وزن دارند (۲).

مواد غذایی ناسالم، خسارات سنگینی به مردم و اقتصاد کلان کشورها وارد کرده و یکی از علل اصلی بیش از ۲۰۰ بیماری ذکر شده است. مشکلات ایمنی غذایی می تواند سلامت عمومی را تحت تأثیر قرار دهد، دسترسی به بازارها را محدود، سود کسب و کارها را کاهش و فرصت های اقتصادی مردم فقیر را محدود سازد. مواد غذایی ناسالم می تواند

گرسنگی را افزایش دهد و پیامدهای فقر را تشدید کند. برای تحقق ایمنی غذایی نیاز است در زمینه توسعه مهارت ها و ظرفیت ها، دستیابی به تغییر رفتار و ترویج یادگیری مشارکتی برنامه ریزی شود (۱).

مشکل ناامنی غذایی ناشی از سیاست های بین المللی یا ملی است که دسترسی افراد به منابع طبیعی، منابع مالی یا منابع عمومی را برای تولید یا خرید مواد غذایی، به شیوه ای که کرامت انسان ها حفظ شود، تضمین نمی کند. در نتیجه توقف سیاست های ملی و بین المللی، که سبب تداوم مشکل می شود یا به ایجاد آن کمک می کند، امری ضروری است. مداخلات سیاسی می تواند از طریق اولویت هایی که با مشارکت خود مردم تعیین شده اند، به حل مشکل ناامنی غذایی کمک کند (۳).

سازمان ملی استاندارد و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با تحصیلات کارشناسی ارشد و دکتری بود که بیش از ۱۰ سال در حوزه سیاست‌گذاری موضوع تحقیق سابقه کاری داشتند. چهار نفر مدیرکل، چهار نفر معاون مدیرکل، ۹ نفر رئیس بخش و ۸ نفر کارشناس ارشد بودند. مطابق گراند تئوری، مصاحبه با مشارکت‌کنندگان تا رسیدن به اشباع نظری بایستی ادامه یابد. داده‌های مصاحبه بعد از نفر بیستم به اشباع نظری رسید، اما تا ۲۵ نفر ادامه یافت تا اطمینان حاصل شود داده جدیدی به دست نخواهد آمد.

در گراند تئوری، داده‌ها در سه مرحله کدگذاری می‌شوند. در این سه مرحله کدگذاری (باز، محوری و گزینشی)، به تدریج از دل داده‌ها، مفاهیم، از دل مفاهیم، مقوله‌ها و از دل مقوله‌ها، نظریه بیرون می‌آید. برای تبیین تئوری زمینه‌ای، رویکرد همه‌جانبه و یکپارچه سیاست آموزشی ایمنی غذایی متغیر مرکزی در نظر گرفته شد و خط اصلی داستان با استفاده از یادآورها و دیالوگ‌ها حول آن تعریف شد و در نهایت نظریه‌ای منتج شده از آن تدوین شد. داده‌ها از آغاز تحقیق تا پایان به کمک نرم‌افزار MAXQDA نسخه ۲۰۱۰ تجزیه و تحلیل شدند. در این تحقیق ۱۳۰ مفهوم، ۷ طبقه و ۲۵ زیرطبقه تعریف شد.

در زمینه روایی و پایایی داده‌ها نیز، با توجه به اینکه هدف از بررسی روایی دقت و استحکام تحقیق کیفی آن است تا اطمینان حاصل شود که مطالعه دقیقاً بیانگر تجربیات مشارکت‌کنندگان در تحقیق است، در پژوهش حاضر، برای اعتبارسنجی از روش‌های زیر استفاده شد (۷):

۱. از تحلیل مقایسه‌ای مستمر به‌طور همزمان استفاده شد. همزمان با انجام مصاحبه و به‌دست‌آوردن داده‌های جدید، داده‌ها در نرم‌افزار تحلیل و با یکدیگر مقایسه شدند.

۲. با تخصیص زمان کافی، داده‌ها به‌طور مداوم بررسی و بازخورد پژوهش ثبت شد. ضمن ارتباط با متخصصان در بخش‌های مختلف فعالیت‌های مرتبط با ایمنی غذایی، تلاش شد تا داده‌های غنی جمع‌آوری شوند. سپس ناظران و مشارکت‌کنندگان به بازنگری و مرور دست‌نوشته‌ها پرداختند، بدین‌صورت که مصاحبه‌ها پس از انتقال کلمه به کلمه و کدگذاری اولیه، برای حصول اطمینان از اینکه افکار مشارکت‌کنندگان درست درک شده، به چند نفر از آنان بازگردانده شد تا نظرات خود را بیان کنند.

۳. مدارکی از داده‌ها (داده‌های خام، نتایج آنالیز و پیش‌نویس‌های گزارش نهایی) جمع‌آوری شد و برای تثبیت قابلیت تأیید و قابلیت اعتماد در اختیار متخصصانی که در پژوهش شرکت نداشتند قرار گرفت.

۴. حداکثر تنوع در نمونه‌گیری، شیوه‌ها، منابع و مطلعان کلیدی متعدد برای جمع‌آوری داده‌ها و دیدگاه‌های

مطابق مطالعه بانک جهانی، دستیابی به ایمنی غذایی نیاز به مشارکت در سطح جهانی، ملی و محلی دارد و ابزار تحقق آن آموزش است. با سیاست‌گذاری مناسب در زنجیره غذایی جهانی می‌توان تمام افراد دخیل در ایمنی غذایی را، اعم از بخش خصوصی، تولید، فرآوری، خدمات فنی، سازمان‌های نظارتی، خرده‌فروشان، و مصرف‌کنندگان، از طریق آموزش گرد هم آورد تا با همکاری مؤثر ایمنی غذایی حاصل شود (۵).

در گزارش سال ۲۰۱۵ کنسرسیوم حقوق غذا و تغذیه نیز آمده است که دستیابی به توسعه پایدار و شاخص‌های اجتماعی آن (رفاه و نابودی فقر) بدون تولید پایدار و ایمنی غذایی امکان‌پذیر نیست و برای تولید پایدار باید سیاست‌های آموزشی تغییر یابد و تمامی نهادها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی پا به عرصه آموزش بگذارند تا تمامی متولیان آموزش‌های لازم را دریافت کنند. در انتها نیز تأکید می‌کند که نمی‌توان با بهانه قرار دادن بحران اقتصادی تلاش برای دستیابی به رفاه و کاهش فقر را کنار گذاشت؛ بلکه با آموزش مردم و استفاده از مشارکت عمومی می‌توان سیاست‌ها را تغییر داد و به این اهداف رسید (۶).

در طراحی سیاست غذایی بایستی همه افراد در زنجیره ارزش کشاورزی، از مزرعه تا سفره، لحاظ شوند. انواع مختلفی از مداخلات در زنجیره ارزش وجود دارد، مانند سیاست‌گذاری با هدف تأمین بیشتر غذاهای مغذی و عملکرد بهتر زنجیره ارزش و... که می‌تواند شامل آموزش تغذیه به مصرف‌کنندگان یا آموزش کشاورزان برای کشت محصولات مغذی و... باشد.

جنسیت نیز نقش مهمی در ایجاد سیستم غذایی پایدار دارد. زنان با توجه به نقش مهمی که در تولید محصولات کشاورزی دارند و به‌عنوان مصرف‌کنندگان و مراقبان، اثرگذاری بسیاری در این زمینه دارند. پژوهش‌های مربوط به جنسیت در مؤسسه تحقیقات بین‌المللی سیاست غذا نشان می‌دهد که توانمندسازی زنان در بخش کشاورزی می‌تواند به بهبود تنوع رژیم غذایی خانواده کمک کند و مانع کاهش رشد کودکان شود (۲).

مواد و روش‌ها

برای دستیابی به اهداف این پژوهش از روش تحقیق کیفی گراند تئوری بهره گرفته شد. گراند تئوری یکی از انواع روش‌های تحقیق کیفی است که از ابزار مصاحبه برای گردآوری داده‌ها استفاده می‌کند. در این روش، داده‌ها با کدگذاری مشخص‌تر می‌شوند، به این ترتیب طبقات و مقولات شکل می‌گیرند و در نهایت منجر به فرضیاتی درباره مسئله کلی می‌شوند که در این صورت، تئوری در ارتباط مستقیم با داده‌ها است و نظریه زمینه‌محور بر این اساس شکل می‌گیرد (۷).

مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و با نمونه‌گیری هدفمند به شیوه گلوله برفی انجام گرفت. سؤالات مصاحبه براساس سؤالات استاندارد مدل سیاست‌پژوهی ماژرزاک بود (۸). جامعه آماری پژوهش شامل ۲۵ نفر از مدیران دولتی از سازمان حفاظت محیط‌زیست، وزارت جهاد کشاورزی،

سیاست‌گذاری آموزش ایمنی غذایی مصاحبه شد که ۱۶ نفر مدرک دکتری و ۹ نفر کارشناسی ارشد داشتند؛ همچنین ۱۸ نفر مدیرکل، ۱ نفر معاون مدیرکل و ۶ نفر رئیس بخش بودند. میانگین سابقه کاری ۲۳/۴۴ سال، کمترین سابقه ۱۲ سال و بیشترین آن ۳۰ سال بود.

مختلف برای تفسیر آنها به کار گرفته شد تا به اعتبار و تثبیت قابلیت تأیید و پذیرش داده‌ها کمک شود. دربارهٔ جامعه آماری نیز، برابر با اطلاعات جدول ۱، با ۲۵ تن از مدیران دارای بیش از ۱۰ سال سابقه کاری در زمینه

جدول ۱. مشخصات فردی مشارکت‌کنندگان

ارگان دولتی	مدرک دانشگاهی	سمت	سابقه سیاست‌گذاری
سازمان ملی استاندارد	دکتری	معاون مدیرکل	۲۶
سازمان ملی استاندارد	دکتری	رئیس بخش	۲۳
سازمان ملی استاندارد	دکتری	رئیس بخش	۱۲
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	دکتری	مدیرکل	۲۰
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	دکتری	رئیس بخش و مسئول برنامه پایش سلامت محصولات غذایی	۲۱
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	دکتری	رئیس بخش	۲۶
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	دکتری	رئیس بخش	۲۳
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	دکتری	رئیس بخش	۲۵
وزارت جهاد کشاورزی	دکتری	مدیرکل	۳۰
وزارت جهاد کشاورزی	دکتری	مدیرکل	۲۵
وزارت جهاد کشاورزی	دکتری	مدیرکل	۱۵
وزارت جهاد کشاورزی	دکتری	مدیرکل	۲۰
وزارت جهاد کشاورزی	کارشناسی ارشد	مدیرکل	۲۲
وزارت جهاد کشاورزی	کارشناسی ارشد	مدیرکل	۲۵
وزارت جهاد کشاورزی	کارشناسی ارشد	مدیرکل	۲۳
وزارت جهاد کشاورزی	کارشناسی ارشد	مدیرکل	۲۷
وزارت جهاد کشاورزی	کارشناسی ارشد	مدیرکل	۲۱
وزارت جهاد کشاورزی	کارشناسی ارشد	مدیرکل	۲۵
وزارت جهاد کشاورزی	کارشناسی ارشد	مدیرکل	۲۹
وزارت جهاد کشاورزی	کارشناسی ارشد	مدیرکل	۲۲
وزارت جهاد کشاورزی	کارشناسی ارشد	مدیرکل	۲۶
سازمان حفاظت محیط‌زیست	دکتری	مدیرکل	۳۰
سازمان حفاظت محیط‌زیست	دکتری	مدیرکل	۲۵
سازمان حفاظت محیط‌زیست	دکتری	مدیرکل	۲۵
سازمان حفاظت محیط‌زیست	دکتری	مدیرکل	۲۰

براساس الگوی پارادایمی، الگوی سیاست آموزش ایمنی غذایی را مشخص کردند (شکل ۱).

ویژگی‌های خاص یک مداخله (سیاست‌گذاری) این است که باید همه‌جانبه‌نگر باشد و تمام ابعاد موضوع را در بر گیرد. درخصوص ساختار تدوین سیاست آموزش ایمنی غذایی موارد زیر از پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان منتج شد:

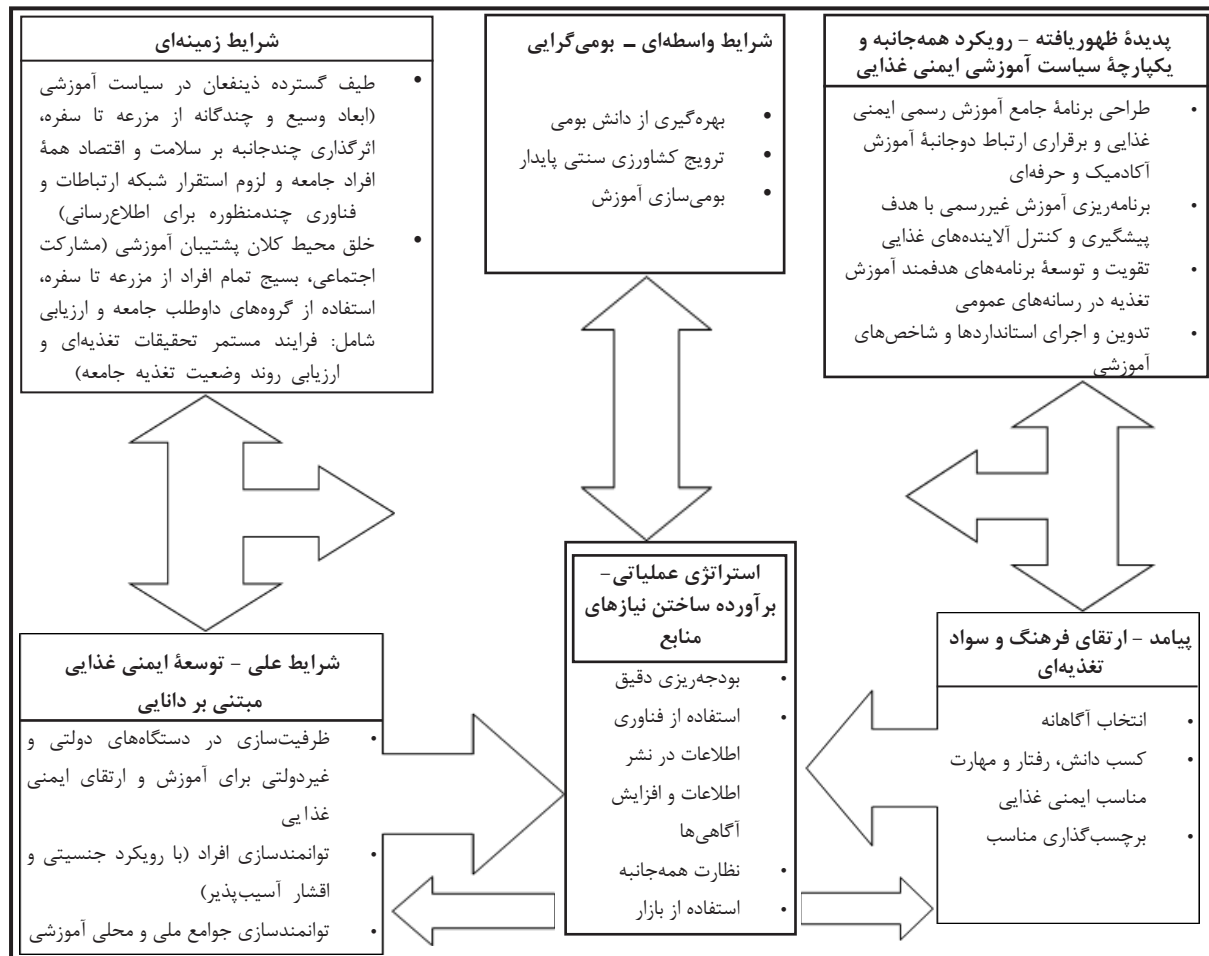
۱. ابعاد سیاست از مزرعه تا سفره لحاظ شود؛ ۲. روش و تکنولوژی اجرای سیاست متناسب با گروه مخاطب و نوع تأثیر آن بر روند ایمنی غذایی باشد؛ ۳. دامنه سیاست مشمول تمام

یافته‌ها

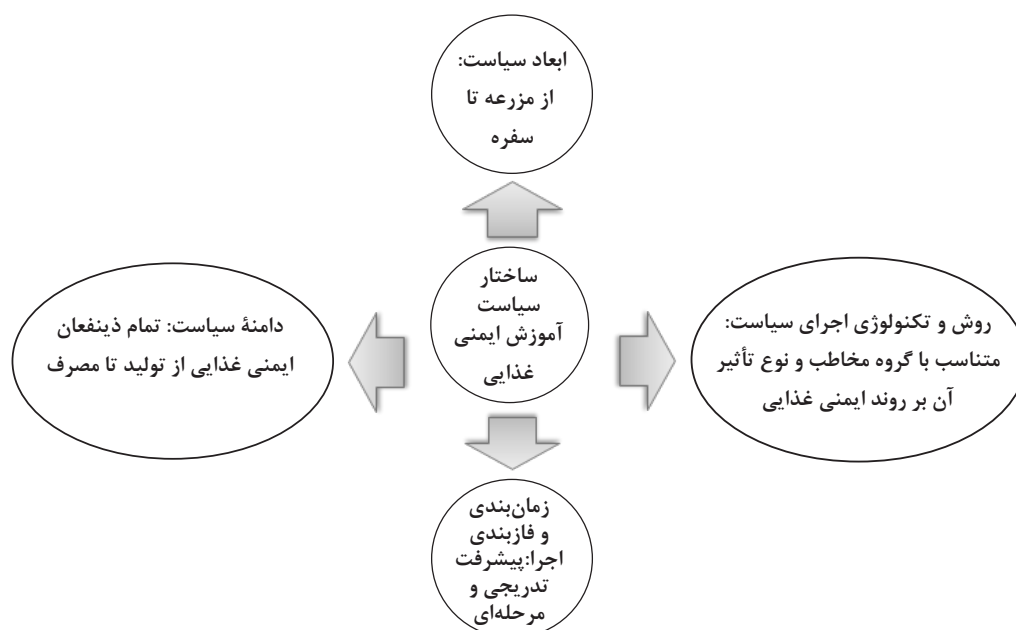
یافته‌های نهایی تحقیق شامل ۷ طبقه اصلی خلق محیط کلان پشتیبان آموزشی و طیف گستردهٔ ذی‌نفعان در سیاست آموزشی به‌عنوان زمینه، رویکرد همه‌جانبه و یکپارچه سیاست آموزشی ایمنی غذایی به‌عنوان پدیدهٔ مطالعه، توسعهٔ سلامت مبتنی بر دانایی به‌عنوان شرایط علی، بومی‌گرایی به‌عنوان شرایط واسطه‌ای، برآورده ساختن نیازهای منابع به‌عنوان استراتژی عملیاتی و ارتقای فرهنگ و سواد تغذیه‌ای به‌عنوان پیامد حاصل‌شده با طبقات فرعی متعدد بود که این طبقات

(هر مرحله پس از اجرا ارزیابی و سپس براساس نتایج مرحله قبلی تصمیم‌گیری و اجرا شود).

ذی‌نفعان ایمنی غذایی از تولید تا مصرف باشد؛ ۴. زمان‌بندی و فازبندی اجرا به‌صورت پیشرفت تدریجی و مرحله‌ای باشد

شکل ۱. نقشه مفهومی سیاست پژوهی ایمنی غذایی

شکل ۲. ساختار تدوین سیاست آموزش ایمنی غذایی

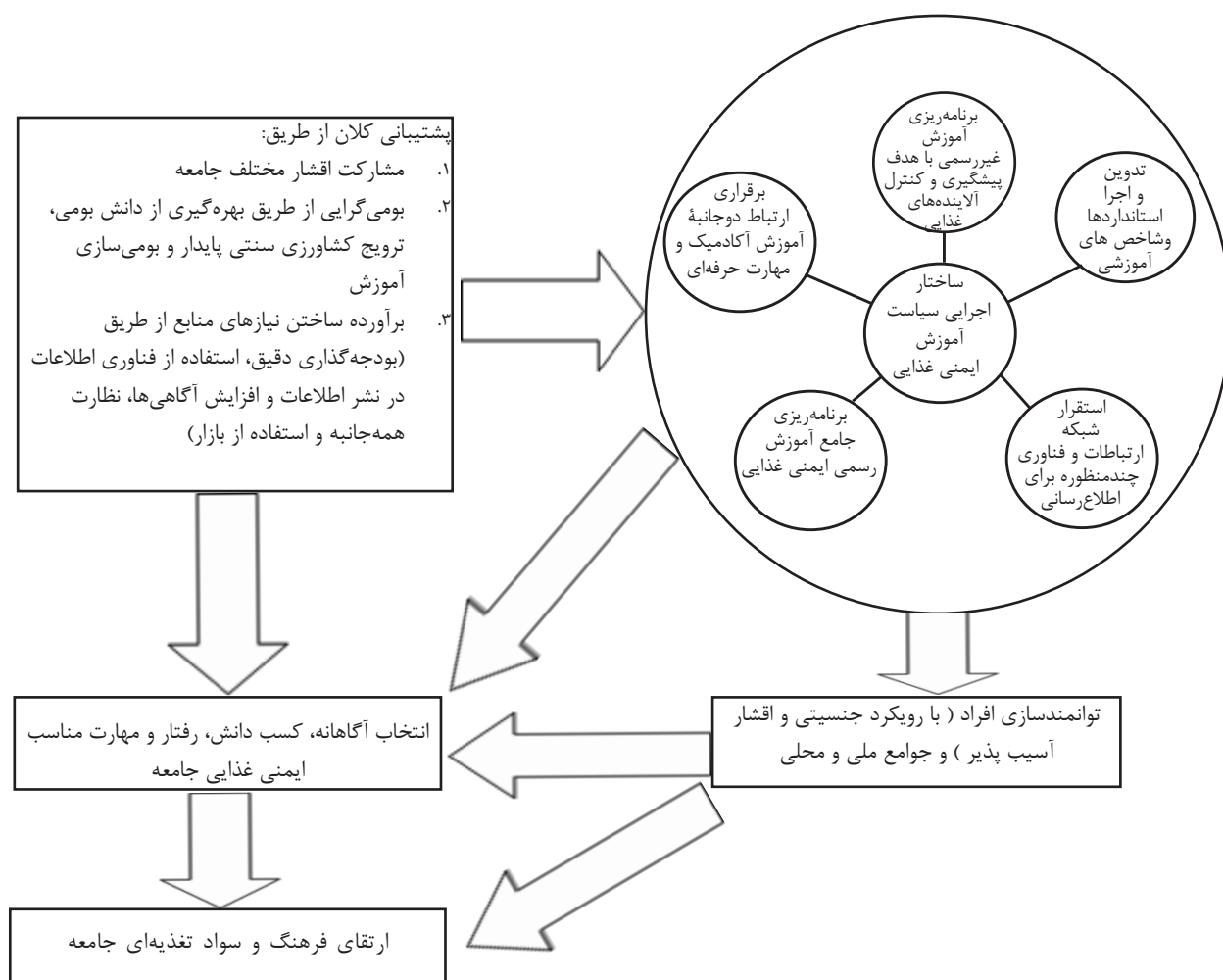
برقراری ارتباط دوجانبه میان آموزش آکادمیک و مهارت حرفه‌ای؛ ۳. برنامه‌ریزی برای آموزش غیررسمی با هدف پیشگیری و کنترل آلاینده‌های غذایی؛ ۴. تقویت و توسعه برنامه‌های هدفمند آموزش تغذیه در رسانه‌های عمومی؛ ۵. تدوین و اجرای استانداردها و شاخص‌های آموزشی.

این ساختار اجرایی موجب انتخاب آگاهانه، کسب دانش، رفتار و مهارت مناسب ایمنی غذایی جامعه می‌شود. اجرای این ساختار نیازمند ۱. پشتیبانی کلان و مشارکت اقشار مختلف جامعه؛ ۲. بومی‌گرایی از طریق بهره‌گیری از دانش بومی، ترویج کشاورزی سنتی پایدار و بومی‌سازی آموزش؛ ۳. برآورده ساختن نیازهای منابع از طریق بودجه‌ریزی دقیق، استفاده از فناوری اطلاعات در نشر اطلاعات و افزایش آگاهی، و نظارت همه‌جانبه و استفاده از بازار است.

ساختار اجرایی سیاست‌گذاری آموزش ایمنی غذایی براساس تجربیات شرکت‌کنندگان به شرح زیر طراحی شد.

از آنجا که ایمنی غذایی فرایندی است با ابعاد وسیع و چندگانه از مزرعه تا سفره و در نتیجه تأثیر چندجانبه‌ای بر سلامت و اقتصاد همه افراد جامعه دارد، لذا برای اثربخشی سیاست و اجرای موفق آن نیاز به استقرار شبکه ارتباطات و فناوری چندمنظوره برای اطلاع‌رسانی است که برای فراهم ساختن آن بایستی از ظرفیت دستگاه‌های دولتی و غیردولتی برای آموزش و ارتقای ایمنی غذایی استفاده شود. همچنین برای توانمندسازی افراد (با رویکرد جنسیتی و اقشار آسیب‌پذیر) و جوامع ملی و محلی باید چنین برنامه‌هایی طراحی کرد:

۱. برنامه‌ریزی جامع آموزش رسمی ایمنی غذایی؛ ۲.

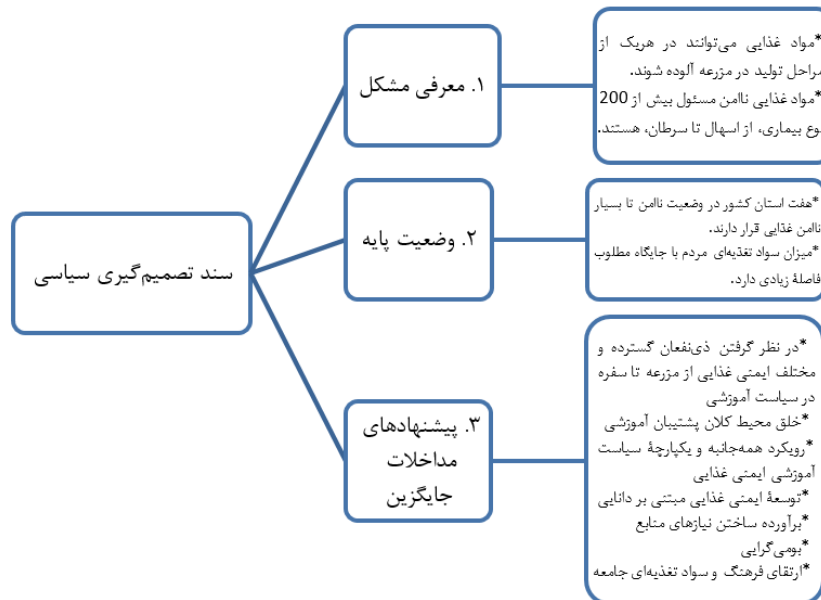
شکل ۳. ساختار اجرایی سیاست آموزش ایمنی غذایی

این سند شامل وضعیت پایه، مداخلات جایگزین کنترل‌پذیر (یا پیاده‌سازی) و ارزیابی هریک از مداخلات جایگزین (یا پیاده‌سازی) آنها شود. این سند نبایستی طولانی باشد تا سیاست‌گذاران تمایل به مطالعه آن داشته باشند و تا آنجا که امکان دارد از جدول و نمودار استفاده شود تا درک آن آسان‌تر شود. اگر به جزئیاتی نیاز است، در ضمیمه ارائه شود (۸). جدول سند تصمیم‌گیری سیاست آموزش ایمنی غذایی است.

نتایج حاصل از این مطالعه منجر به تبیین فرایند سیاست‌گذاری آموزشی در زمینه ایمنی غذایی در دو بخش ساختار تدوین و اجرای سیاست شد که در صورت اجرا می‌تواند پیامد آن ارتقای فرهنگ و سواد تغذیه‌ای جامعه باشد.

پس از طراحی و ارزیابی گزینه‌های تدوین مداخله و اجرای آنها، باید یک پیش‌نویس کوتاه سازمان‌یافته تهیه شود.

شکل ۴. نمای کلی سند تصمیم‌گیری سیاست آموزش ایمنی غذایی

ملی غذا و تغذیه در گرو داشتن محیط پشتیبان لازم است (۹). Shenggen بیان می‌دارد سیستم کارآمد ایمنی مواد غذایی نیازمند بهبود زیرساخت، فناوری، حمل‌ونقل و توزیع به‌همراه آموزش مصرف‌کنندگان است (۲). بیش از ۸۰ درصد مشارکت‌کنندگان اذعان کردند که محیط کلان پشتیبان آموزش ایمنی غذایی از طریق مشارکت اجتماعی، بسیج تمام افراد از مزرعه تا سفره، استفاده از گروه‌های داوطلب جامعه، فرایند مستمر تحقیقات تغذیه‌ای و ارزیابی روند وضعیت تغذیه جامعه شکل می‌گیرد.

در این زمینه مشارکت‌کنندگان بیان داشتند: «آموزش لازمه دستیابی به ایمنی غذایی است، اما کافی نیست و بایستی بسترهای لازم اجتماعی، فناوری و بازار نیز همزمان با آموزش تبیین شوند.»

۳. رویکرد همه‌جانبه و یکپارچه سیاست آموزشی ایمنی غذایی (پدیده ظهور یافته)

مقوله رویکرد همه‌جانبه و یکپارچه سیاست آموزشی ایمنی غذایی انتزاعی‌تر از سایر مقوله‌ها بود و به‌عنوان پدیده محوری در قلب سایر مقولات در الگوی پارادایم قرار گرفت. این مقوله دارای چهار زیرمقوله طراحی برنامه جامع آموزش رسمی ایمنی غذایی، برقراری ارتباط دوجانبه آموزش آکادمیک و مهارت حرفه‌ای، برنامه‌ریزی آموزش غیررسمی با

بحث

۱. طیف گسترده ذی‌نفعان در سیاست آموزشی (زمینه بروز پدیده ایمنی غذایی)

پژوهش‌های بانک جهانی بر دستیابی به ایمنی غذایی از طریق مشارکت در سطح جهانی، ملی و محلی و پشتیبانی فنی در کنار آموزش ایمنی مواد غذایی تأکید دارد (۴).

مطابق نظر تمامی مشارکت‌کنندگان، طیف گسترده‌ای از ذی‌نفعان در سیاست آموزشی وجود دارد که دربرگیرنده ابعاد وسیع و چندگانه از مزرعه تا سفره، اثرگذاری چندجانبه بر سلامت و اقتصاد همه افراد جامعه و لزوم استقرار شبکه ارتباطات و فناوری چندمنظوره برای اطلاع‌رسانی است. در این زمینه پاسخ‌دهندگان بیان داشتند: «برای بهبود ایمنی مواد غذایی نیاز است متخصصان مختلف با استفاده از بهترین روش‌های علمی و فناوری‌های موجود و ادارات مختلف دولتی و سازمان‌ها شامل بهداشت، کشاورزی، آموزش و تجارت، با یکدیگر همکاری کنند و با تعامل با جامعه مدنی از جمله گروه‌های مصرف‌کننده به هدف مدنظر دست یابند.»

۲. خلق محیط کلان پشتیبان آموزشی (زمینه‌ساز ظهور پدیده ایمنی غذایی)

Ismail و همکاران معتقدند موفقیت برنامه‌های آموزش

نانوایی‌ها به اصناف آموزش می‌دهند مانند نحوه پخت و تهیه آرد استاندارد و...»، «در همکاری با یونسکو، در روستاها ضمن انتقال آموزش‌های فناوری جدید به‌خصوص در زمینه مصرف بهینه منابع آب و بازچرخانی و... تجارب گذشتگان روستاییان در این باره مستندسازی شد.»

۵- برآورده ساختن نیازهای منابع (استراتژی عملیاتی پدیده ایمنی غذایی)

Tavassoli بیان می‌دارد از پارامترهای مهم در اجرای تصمیم‌گیری، در نظر گرفتن منابع موردنیاز آن است؛ منابعی نظیر بودجه، کارکنان و... که باید ارزیابی شوند. سپس باید نتیجه ارزیابی منابع موردنیاز را با منابع جاری سازمان یا سازمان‌های مجری مقایسه کرد (۱۴). نوسازی قانون ایمنی غذایی بر پایه منابع موردنیاز می‌تواند به توسعه، ترویج و تولید ایمن منجر شود (۱۵).

مشارکت‌کنندگان راه‌های کنترل، اداره و برخورد با پدیده محوری ایمنی غذایی را تدوین و اجرای مداخلات مکمل دانستند و چهار زیرمقوله بودجه‌ریزی دقیق، استفاده از فناوری اطلاعات در نشر اطلاعات و افزایش آگاهی‌ها، نظارت همه‌جانبه و استفاده از بازار را معرفی کردند. در مجموع براساس نظرات تمامی مشارکت‌کنندگان، سیاست آموزشی زمانی موفق اجرا می‌شود که ضمانت‌های اجرایی لازم را از نظر بودجه، برخورد قضایی از طریق نظارت همه‌جانبه و استفاده از بازار داشته باشد، ضمن آنکه از فناوری‌های روز دنیا بهره‌برد.

۶- بومی‌سازی (شرایط واسطه‌ای ایمنی غذایی)

آموزش رسمی کشور رویکرد واحدی دارد که نمی‌تواند در این زمینه مؤثر واقع شود. بایستی آموزش به‌صورت غیررأی‌گیر و متناسب با هر منطقه و اقلیم کشور با بهره‌گیری از دانش بومی منطقه طراحی و اجرا شود. نتایج این بخش از مطالعه با نتایج سند ملی تغذیه و امنیت غذایی کشور تطبیق داشت (۱).

مشارکت‌کنندگان به استراتژی بومی‌سازی به‌عنوان واسطه‌ای که موجب سهولت در زمینه خاصی می‌شود یا در اجرا مفید است، اشاره کردند. سه زیرمقوله بهره‌گیری از دانش بومی، ترویج کشاورزی سنتی پایدار و بومی‌سازی آموزش به‌عنوان شرایط واسطه‌ای تأثیرگذار بر راهبردها تشخیص داده شدند. در واقع محرک‌های اجتماعی موجب می‌شوند تصمیم‌گیران جامعه به موضوع ایمنی غذایی اولویت دهند.

تمامی مشارکت‌کنندگان معتقد بودند با توجه به شرایط اقلیمی کشور که بسیار متنوع است بایستی آموزش‌ها غیرمتمرکز و بومی و با توجه به شرایط منطقه باشد. ضمن اینکه کشور ما در تمام زنجیره غذایی از تولید در زمینه کشاورزی سنتی تا نگهداری، فرآوری و مصرف غذا دارای دانش بومی است که در تأمین ایمنی غذایی بسیار اثرگذار است و بایستی ترویج شود.

هدف پیشگیری و کنترل آلاینده‌های غذایی، تقویت و توسعه برنامه‌های هدفمند آموزش تغذیه در رسانه‌های عمومی با اولویت قرار دادن عموم مردم و تدوین و اجرای استانداردها و شاخص‌های آموزشی است.

این نتایج با نتایج کمیته محیط‌زیست اتحادیه اروپا منطبق بود که شامل این موارد می‌شد: ۱. اصلاح و بهبود سیاست‌های آموزشی (آموزش برای تولیدکننده، آموزش و پرورش و آموزش حرفه‌ای)؛ ۲. سیاست‌گذاری در بخش آموزش با هدف پیشگیری، نظارت، تشخیص تهدید و واکنش سریع؛ ۳. برنامه‌ریزی آموزشی دولتی و خصوصی (سطوح ملی و محلی)؛ ۴. اختصاص حداقل ۷۵ درصد برنامه‌های ملی آموزش به مصرف‌کنندگان و خرده‌فروشان (۱۰).

در این زمینه تمامی مشارکت‌کنندگان معتقد بودند دستیابی به ایمنی غذایی زمانی امکان‌پذیر است که قوانین جامع و همه‌جانبه‌نگر آموزشی تدوین و اجرا شود و به کمک عرضه شفاف آمارها و نتایج حاصل، آگاهی‌های عمومی در سطح مناسب قرار گیرد.

۴. توسعه ایمنی غذایی مبتنی بر دانایی (شرایط علی ظهور مشکلات ایمنی غذایی)

به‌کارگیری برنامه‌های آموزشی در تمام مراحل زنجیره تولید تا مصرف غذایی لازم است و اهداف و برنامه‌های آموزشی باید با توجه به گروه‌های هدف و نیازهای خاص آنها تنظیم شود (۱۱). برای بهبود ایمنی موادغذایی، نیاز است متخصصان مختلف با استفاده از بهترین روش‌های علمی و فناوری‌ها با یکدیگر همکاری کنند (۱۲).

در سیاست‌های تغذیه باید به زنان و توانمندسازی زنان و دختران توجه ویژه شود؛ زیرا از طریق آنها می‌توان به امنیت غذایی و بهداشت دست یافت و آن را ترویج داد. از نکات مهم دیگری که در سیاست‌های تغذیه باید لحاظ شود، توانمندسازی مردم و ایجاد محیطی مساعد برای انتخاب‌های آگاهانه درباره محصولات موادغذایی و شیوه‌های رژیم غذایی سالم از طریق آموزش است (۱۳).

مشارکت‌کنندگان به بیان تجربیات خود درباره ظرفیت‌سازی در دستگاه‌های دولتی و غیردولتی برای آموزش و ارتقای ایمنی غذایی در کشور، توانمندسازی افراد (با رویکرد جنسیتی و اقشار آسیب‌پذیر) و توانمندسازی جوامع ملی و محلی به ذکر مثال‌های عینی و واضح پرداختند. تمامی پاسخ‌دهندگان دارای تجربه آموزشی از طریق ظرفیت‌سازی در دستگاه‌های دولتی و غیردولتی بودند؛ برای مثال استقرار سیستم بهداشت کشاورزی با همکاری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و وزارت جهاد کشاورزی برای آموزش شیوه مصرف کود و سموم شیمیایی به کشاورزان به‌صورت منطقه‌ای در چند استان با موفقیت اجرا شد.

حدود نیمی از مشارکت‌کنندگان دارای تجربه همکاری با جوامع محلی بودند و درباره توانمندسازی جوامع ملی و محلی بیان داشتند: «مراکز بهداشت با اولویت دادن به

نتیجه‌گیری

برای تحقق سند طراحی‌شده لازم است قوانین همواره به‌روز شوند تا بتوان بر مواد غذایی حکمرانی مطلوب داشت. دانش و نگرش تصمیم‌گیران نیز درباره قوانین باید به‌روز شود و سازمان‌ها با کارکردهای متفاوت در ایمنی غذایی، در سطوح مختلف محلی تا ملی در به‌روزرسانی با یکدیگر همکاری کنند. این رویکرد می‌تواند ضمن لحاظ موقعیت‌های منطقه‌ای در تصمیم‌گیری‌ها، تعارض‌ها را کاهش و به قانون ضمانت اجرایی دهد.

از آنجا که الزامات اجرایی شدن سیاست‌ها وجود یک سیستم کارآمد، یکپارچه و مشارکت‌کننده است، برای دستیابی به ایمنی غذایی نیز نیاز به استقرار مکانیسم‌های همکاری و هماهنگی از طریق شبکه ارتباطات و فناوری چندمنظوره اطلاع‌رسانی است. اجرای موفق سیاست‌های ایمنی غذایی مستلزم مدیریت مشارکتی است.

در پژوهش حاضر، با توجه به گستردگی موضوع امنیت غذایی (دردسترس، فراهم و سالم بودن غذا) و محدودیت زمانی و منابع، به موضوع ایمنی غذایی (غذای سالم و فاقد هرگونه آلودگی) که بخشی از امنیت غذایی است، پرداخته شد که باید در تعمیم نتایج این محدودیت لحاظ شود. در تحقیقات آتی باید بر شاخص‌های دسترسی و فراهمی غذای سالم تأکید شود.

تقدیر و تشکر

این مقاله برگرفته از رساله دکتری است. تیم پژوهش بر خود لازم می‌داند از همه پرسنل سازمان حفاظت محیط‌زیست، وزارت جهاد کشاورزی، سازمان ملی استاندارد و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، صمیمانه تشکر کند.

تضاد منافع

بین نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

۷- ارتقای فرهنگ و سواد تغذیه‌ای جامعه (پیامد پدیدۀ آموزش ایمنی غذایی)

پیامد رویکرد همه‌جانبه و یکپارچه سیاست آموزشی ایمنی غذایی در مطالعه اخیر، ارتقای فرهنگ و سواد تغذیه‌ای جامعه است. انتخاب آگاهانه، کسب دانش، رفتار و مهارت مناسب ایمنی غذایی و برچسب‌گذاری مناسب جزء شاخص‌های سواد تغذیه‌ای هستند و برای دستیابی به ایمنی غذایی لازم و ضروری به نظر می‌رسند (۱۲).

در شالوده بحث‌های بین‌المللی درباره برچسب‌گذاری محصولات تراریخته، دو کاربرد متفاوت برچسب‌گذاری به چشم می‌خورد. الف: ضرورت انتقال اطلاعات مرتبط با سلامتی (مانند وجود آلرژن یا تغییر ترکیب) و ب: سازوکارهایی برای انتقال اطلاعات روش تولید. مورد اول به‌طور اصولی در تمامی مناطق پذیرفته شده است؛ اما کاربرد دوم برچسب‌گذاری فقط در برخی کشورها به کار می‌رود. براساس قانون جدید کدکس موادغذایی، برچسب‌گذاری برای تمامی محصولات غذایی بدون توجه به DNA یا پروتئین تغییرزنیافته الزامی است (۱۶).

داده‌های به‌دست‌آمده از مشارکت‌کنندگان در مقایسه با نتایج سایر مطالعات در این زمینه تأیید می‌کند که ایمنی غذایی فقط از طریق سرمایه‌گذاری در سخت‌افزار مانند آزمایشگاه‌ها، ساختمان‌ها و تجهیزات به دست نمی‌آید؛ بلکه نیاز است درباره توسعه مهارت‌ها و ظرفیت‌ها، دستیابی به تغییر رفتار و ترویج یادگیری مشارکتی برنامه‌ریزی شود (۱۷).

مفهوم ارتقای فرهنگ و سواد تغذیه‌ای جامعه، یک برچسب مفهومی با سطح انتزاع بالاست که نشان‌دهنده افزایش بهره‌وری نیروی انسانی جامعه، کارآمدی و رفاه اجتماعی است. تمامی پاسخ‌دهندگان بر این باور بودند که مردم باید انتخاب‌های غذایی آگاهانه و عاقلانه داشته باشند و رفتارهای مناسب را در پیش گیرند. آنها باید خطرات موادغذایی و نحوه رسیدگی به موادغذایی را با استفاده از اطلاعات ارائه‌شده در برچسب موادغذایی بدانند.

References

1. Damari B. Final report of the review, analysis and compilation of the national nutrition and food security document of the country. Tehran, Enduring thought; 2016.
2. Shenggen F. Food policy in 2015-2016: Reshaping the global food system for sustainable development. In: In: 2016 Global Food Policy Report. Pamela Stedman-Edwards, Editor. 8th ed. Washington, DC: International Food Policy Research Institute; 2016:1-12.
3. Anderson MD. Moving toward people-centered monitoring of the right to food and nutrition. In: Right to Food and Nutrition Watch. Whiddon KA, Editor and Proofreader. 8th ed. EU: EU; 2016:14-17.

4. World Bank. Global Food Safety Partnership (GFSP): key outcomes - towards GFSP strategy 2015-2020 (English). Washington, D.C.: World Bank Group.
5. Cedena AC, Cabada X. Nutrition policies taken hostage by multinationals and conflicts on interest: the obesity and diabetes epidemic in Mexico In: Right to Food and Nutrition Watch. Graham A and Kent C, Editor and Proofreader. 7th ed. EU: EU; 2015: 70-78.
6. Voegelé J. Creating and Sustaining an Essential Partnership for Food Safety, Report of World Bank.
7. Corbin JM. Strauss A. Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory. 3th ed. Washington DC: Sage Publications; 2008. <https://doi.org/10.1002/9781118130161>

- [org/10.4135/9781452230153](https://doi.org/10.4135/9781452230153)
8. Majchrzak A. Methods for policy research: taking socially responsible action. 2th ed. Washington DC: Sage Publications: 2014. <https://doi.org/10.4135/9781506374703>
  9. Ismail S, Immnik M, Mazar I, Nantel G. Community-based Food and Nutrition Programs: What Makes them Successful, A Review and Analysis of Experience. Rome. FAO [serial online]. 2003; 1-74.
  10. Keenan S, Spice S, Cole J, Banfi P. Food Safety Policy and Regulation in the United States. requested by the European Parliament's Committee on Environment, Public Health and Food Safety. EU [serial online]. 2015; 1-52.
  11. Environmental Research Center of Tehran University of Medical Sciences. Guideline of Food Health and safety PRPs / GMP at the distribution and supply. 1rd ed. Tehran: Ministry of Health And Medical Education (center of Occupational and Environmental Health); 2011.
  12. Garwood P, Fontannaz AF. World Health Day 2015 – Food Safety: Campaign at a glance: From Farm to Plate Make Food Safe. WHO [serial online]. 2015; 1-12.
  13. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) and the World Health Organization (WHO). Rome Declaration on Nutrition. Rome, Italy: The Second International Conference on Nutrition: 2014.
  14. Tavassoli H. Provides eight operational models in the Policies cycle for policy optimal implementation. Sterategy Journal 2008; 15(6): 74-96.
  15. Tobin D, Thomson J, LaBorde L, Bagdonis J. Developing GAP training for growers: Perspectives from Pennsylvania supermarkets. Journal of Extension. 2011; 49(5).
  16. Hashemi M, Shojaosadati SA. Genetically Modified Food: Opportunities and Challenges. Journal of Food Science and Technology 2011; 15(7): 89-102
  17. Traversa A, Adriano D, Bellio A, Decastelli L. Food safety and sustainable nutrition workshops: educational experiences for primary school children in Turin, Italy. Italian Journal of Food Safety. 2017; 6(1): 9-12. <https://doi.org/10.4081/ijfs.2017.6177>